

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ
ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ**

**ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИ
ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ**

**ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИ
ДАВЛАТ БОЖХОНА
ҚЎМИТАСИ
БОЖХОНА
ИНСТИТУТИ**

**“ЎЗБЕКИСТОН ИҚТИСОДИЁТИНИНГ
ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНИШИ ДОИРАСИДА
ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ ФАОЛИЯТНИ ДАВЛАТ
ТОМОНИДАН ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ”**

**мавзусида республика илмий-амалий анжумани материаллари
тўплами**

Сборник материалов научно-практической конференции на тему

**“АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
В КОНТЕКСТЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ
ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА”**

Тошкент шаҳри, 2019 йил, 24 апрель

учун зарур бўладиган билим ва кўникмаларни сингдириш даркор. Иккинчидан, хорижий мамлакатлар ташкилотлари билан турли хил семинар-тренинг дарсларини ташкил этиш, конференциялар ўтказиш ва бу орқали ўзаро манфаатли фикр алмашиш, уларнинг тажрибаларини ўрганиб таҳлил қилиш мақсадга мувофиқ бўлар эди. Замонавий техниканинг четдан олиб кирилиши ҳам маълум бир даражада ноқулайликларни келтириб чиқаради. Натижада маҳсулот таннархи ошиб кетади. Таннархи паст ҳам сифатли маҳсулот ишлаб чиқара олсак, бизнинг даромадларимиз ҳозиргидан ҳам юқорироқ бўлиши мумкин. Бунинг учун, албатта, юқорида айтиб ўтилганидек, ўқитиш жараёнига талабни кучайтириш даркор.

Мамлакатнинг ташқи иқтисодий фаолияти унинг ҳар томонлама ривожланиши гарови бўла олади. Иқтисодиётда юксалишга эришиш, дунё миқёсида ривожланган мамлакатлар қаторида туриш учун, нафақат мамлакат ички салоҳиятини, балки ташқи фаолиятни ҳам баробар олиб бориш зарурдир.

*Ф.Х. Ахмедов, Корпоратив бошқарув
факультети декани муовини, PhD,
С.С. Шоисмонов, Корпоратив
бошқарув факультети талабаси,
ТДИУ*

ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ ФАОЛИЯТНИ ТАРТИБГА СОЛИШДА ВАЛЮТА СИЁСАТИНИНГ ЎРНИ

Валюта муносабатларини тартибга солиш тамойиллари, усуллари, поғоналари иқтисодий адабиётларда иқтисодчи-олимлар томонидан кенг таҳлил қилинган.

Масалан, профессор Л.Н.Красавинанинг фикрига кўра, валюта муносабатларини тартибга солиш уч поғонадан иборат³¹:

1. Валюта ресурсларига эга бўлган ва валюта операцияларида фаол иштирок этадиган хусусий корхоналар, миллий ва халқаро банклар иштирокидаги валюта муносабатларини тартибга солиш амалиёти.

2. Молия вазирлиги, Марказий банк, валютани тартибга солувчи бошқа давлат органлари томонидан амалга ошириладиган валюта

³¹ Под ред. Л.Н.Красавина. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения. – М.: Финансы и статистика, 2001. С. 182-183.

муносабатларини тартибга солиш амалиёти.

3. Валюта муносабатларини давлатлараро тартибга солиш амалиёти.

Фикримизча, корхоналар ва банклар халқаро валюта муносабатларининг фаол иштирокчилари ҳисобланади ва шу сабабли, валюта муносабатларини тартибга солувчи давлат органлари учун назорат объекти ҳисобланади. Демак, корхоналар ва банклар иштирокида юзага келадиган валюта муносабатларининг ўзини алоҳида ажратиш ва унга халқаро валюта муносабатларини тартибга солишнинг алоҳида поғонаси мақомини бериш мақсадга мувофиқ эмас.

Таниқли иқтисодчи-олим А.Г.Наговицин халқаро валюта муносабатларини тартибга солиш тизимининг муҳим таркибий қисми ҳисобланган валюта сиёсатини илмий жиҳатдан таҳлил қилган. А.Г.Наговициннинг муҳим илмий хулосаларидан бири шундаки, валюта сиёсатининг назарий-услубий асосларини такомиллаштириш молиявий барқарорликни таъминлаш заруратини юзага келтиради³². А.Г.Наговицин ўзининг тадқиқотларидан келиб чиқиб, молиявий барқарорликка эришишнинг валютани тартибга солиш амалиётини такомиллаштиришдаги аҳамиятини асослаб берган.

Юқорида билдирилган фикрларга хулоса қилиб шуни таъкидлаш жоизки, таниқли иқтисодчи-олимларнинг валюта муносабатларини тартибга солишнинг меъёрий-услубий асосларини такомил-лаштиришга оид қарашлари асосида шакллантирилган илмий хулосалар республикамиз амалиёти учун муҳим амалий аҳамият касб этади.

Халқаро валюта тизими талабларини, халқаро валюта механизмига мувофиқликни таъминлаш, халқаро валюта муносабатларини тартибга солиш амалиётини такомиллаштириш халқаро иқтисодий муносабатларни ривожлантиришнинг зарурий шarti ҳисобланади.

Валютани тартибга солиш ҳар бир давлатнинг асосланган макроиқтисодий сиёсатига, шу жумладан, монетар ва валюта сиёсатининг мақсад ва йўналишларига мувофиқ келиши лозим. Шундай экан, валюта муносабатларини тартибга солишнинг устуворликлари ва камчиликларини назарий жиҳатдан асослаш, миллий валюта тизимининг хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда

³² Наговицин А.Г. Валютная политика. – М.: Экзамен, 2000. – С. 16.

тартибга солиш усуллари ва шакллари қўллаш масалаларини тадқиқ этиш муҳим амалий аҳамият касб этади.

Лекин эътироф этиш жоизки, эркинлаштириш оқибатида, капитал ҳаракатига тўсиқларнинг мавжуд бўлмаганлиги туфайли, бозор механизми тўла такомиллашмаган давлатларда номутаносибликлар ва муаммолар юзага келади. Жумладан, йирик миқдорда олинган халқаро кредитлардан самарасиз фойдаланилиши натижасида ташқи қарз миқдори кўпаяди ва тўлов балансининг ҳолати ёмонлашади.

Шу сабабли валютани тартибга солиш чора-тадбирларини ишлаб чиқишда, молия тизимининг мустаҳкамлигини ошириш, назоратни кучайтириш, валютавий назорат механизмини такомиллаштириш талаб этилади. Валюта муносабатларини эркинлаштириш жараёнларининг тезлиги у учун зарур бўлган шарт-шароитларни яратиш жараёнига мувофиқ келиши лозим. Шунга кўра, турли давлатлар учун эркинлаштиришнинг мақбул суръатлари ҳам турлича бўлади, деб хулоса қилиш мумкин. Умуман олганда, эркинлаштириш босқичма-босқич ва эҳтиёткорона амалга оширилиши лозим.

Бевосита хорижий инвестицияларнинг кириб келиши иқтисодиётнинг реал секторини ривожлантириш нуктаи назаридан фойдалидир. Қисқа муддатли капиталнинг чиқиб кетиши туфайли фоиз ставкаларининг ўсиши миллий ишлаб чиқарувчиларнинг рақобатбардошлигини оширишга қаратилган валюта сиёсатида салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Айти пайтда, девальвация валюта сиёсатининг икки томонлама таъсирга эга бўлган инструменти ҳисобланиб, бир томондан, рақобатбардошликнинг қайта тикланишига замин яратса, иккинчи томондан, аҳоли реал даромадларининг пасайишига олиб келади.

Валютани тартибга солишнинг амалиётда кенг қўлланиладиган усуллари мақсадли конвертирлаш усули, нақд хорижий валюталар савдосига лимитлар белгилаш, юқори бож ставкаларини қўллаш каби усуллар киради. Мамлакат иқтисодиётининг ривожланиб бориши ва жаҳон ҳамжамиятига янада чуқурроқ интеграциялашуви билан валюта назорати ва чекловларини қайта кўриб чиқишга зарурат туғилади. Валютавий чекловларнинг узоқ муддат мобайнида қўлланилиши миллий валюта тизимида мавжуд бўлган номутаносибликларнинг янада чуқурлашишига сабаб бўлиши мумкин.

Таъкидлаш лозимки, иқтисодий эркинлаштириш жараёни тўла-тўқис амалга оширилган давлатларда валютавий чекловларни қўллаш амалиётига қайтиш қийин кечади. Мазкур давлатлар вақтинчалик назоратни ўрнатиши мумкин, лекин, бунинг натижаси ўлароқ юзага келадиган салбий ҳолатларни бартараф этиш учун узоқ муддатли давр керак бўлади. Шунга кўра, ташқи иқтисодий фаолиятни тартибга солишда валюта сиёсатини такомиллаштириб бориш ва унинг халқаро валюта сиёсатига мувофиқлигини таъминлаган ҳолда миллий валюта барқарорлигини мустаҳкамлашга эришиш чораларини амалга ошириб бориш мақсадга мувофиқ саналади.

*O.E. Abdusalomov, Korporativ
boshqaruv fakulteti dekani muovini,
R. Sharipov, MO-75 guruhi talabasi,
TDIU*

TASHQI IQTISODIY FAOLIYATNI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING IQTISODIY JIHATLARI, XALQARO STANDARTLASHTIRISH VA SIFAT MENEJMENTI

Mamlakatimizda barqaror va samarali iqtisodiyotni shakllantirish borasida amalga oshirilib kelinayotgan islohotlar bugungi kunda o'zining ijobiy natijalarini bermoqda. O'zbekistonning xalqaro iqtisodiy maydondagi nufuzi va mavqeyi muntazam oshib bormoqda. Qisqa davr mobaynida shunday rivojlanish yo'li uchun poydevor yaratildi. Bunga ko'ra, birinchi Prezidentimiz tomonidan bozor iqtisodiyotiga o'tishning besh tamoyili ya'ni "O'zbek modeli" ishlab chiqildi. I.A.Karimov ta'kidlaganlaridek, *"... ayni paytda biz o'z vaqtida tanlab olgan iqtisodiy taraqqiyot modelining naqadar to'g'ri ekanligini va amalda o'zini to'la oqlaganligini hayotning o'zi yana va yana tasdiqlab bermoqda"*³³. Buning samarasida mamlakatimiz tashqi iqtisodiy faoliyatni yanada takomillashtirdi. Mamlakatda tashqi iqtisodiy faoliyatni nazorat qilishda xalqaro standartlashtirish va sifat menejmenti muhim o'rin tutadi.

Standartlashtirish – biron sohaning faoliyatini tartibga solish uchun biron qoida yoki qonunni o'rnatish va joriy qilish. Standartlash fan va texnika rivojlanishiga, hamda ilg'or omilkorlikka asoslanadi. Standartlash faqat hozirgi rivojlanishni emas, balki, kelgusi rivojlanishni ham belgilaydi. Bu rivojlanish fan va texnika progressi bilan uzluksiz

³³ Karimov I.A. Barcha reja va dasturlarimiz Vatanimiz taraqqiyotini yuksaltirish, xalqimiz faravonligini oshirishga xizmat qiladi. – T.: O'zbekiston, 2011. 4-b.